

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора Кучай Тетяни Петрівни про дисертаційне дослідження СТАНІСЛАВЧУК НАТАЛІЇ ІВАНІВНИ на тему: «ФОРМУВАННЯ ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПОЗААУДИТОРНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ», що представлено на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта, педагогіка

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки

Соціально-економічні та суспільно-політичні умови сучасного суспільства наголошують на необхідності модернізації вітчизняної освіти, що зумовлена об'єктивними потребами постіндустріального суспільства в компетентних фахівцях. Саме тому актуальною є побудова освітнього процесу на засадах компетентнісного підходу, який передбачає формування в здобувачів освіти набору універсальних дій для успішної адаптації в соціумі і включення у продуктивну діяльність, спрямовану на професійне удосконалення, саморозвиток і корисне проведення дозвілля.

Якісна професійна підготовки майбутнього вчителя іноземних мов згідно Плану дій щодо створення єдиного європейського індикатора провідних компетентностей передбачає сформованість цілої низки компетентностей: педагогічної, лінгвістичної, іншомовної комунікативної, соціокультурної, серед яких етична займає одне з провідних місць.

Етична компетентність фахівця відображає основні норми, що регулюють його дії, встановлені звичками, традиціями, життєвими принципами і професійною діяльністю, психологічними станами, діями, поведінкою і якостями. Це дозволяє педагогу визначати своє ставлення до професійних обов'язків та передусім до людей, з якими він взаємодіє в процесі своєї діяльності.

Дисертаційна робота виконувалася в межах комплексної теми кафедри методики викладання іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету «Сучасні тенденції розвитку методики викладання іноземних мов в контексті діалогу культур» (державний реєстраційний номер 0117 U 006941) та теми кафедри міжкультурної комунікації, теорії, історії та методики викладання зарубіжної літератури «Міжкультурна комунікація: філологічний та методичний аспекти»

(державний реєстраційний номер 0122 У 200105). Тема дисертаційного дослідження затверджена на засіданні Вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №9 від 25 жовтня 2018 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді координаційних досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол №5 від 27 листопада 2018 р.)

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації

Дисертанткою проаналізовано стан дослідження проблеми формування етичної компетентності у сучасній нормативно-правовій і психолого-педагогічній літературі; схарактеризовано категорійно-поняттєвий апарат дослідження; вирізнено та схарактеризовано педагогічний потенціал позааудиторної діяльності закладу вищої освіти у формуванні етичної компетентності у майбутніх учителів іноземних мов; розроблено структуру етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності; обґрунтовано та дослідно-експериментальним шляхом перевірити ефективність педагогічних умов формування етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності закладу вищої освіти.

Нові факти, одержані здобувачем

У дисертаційному дослідженні *вперше* обґрунтовано й апробовано педагогічні умови формування етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності закладу вищої освіти; розроблено та апробовано авторську Програму дослідно-експериментальної роботи з проблеми формування етичної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов у позааудиторній діяльності закладу вищої освіти; розроблено структуру етичної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов у позааудиторній діяльності, складовими якої є компоненти (когнітивний, мотиваційний, діяльнісний), критерії (когнітивно-пізнавальний, мотиваційно-ціннісний, діялісно-практичний), показники і рівні її сформованості (високий, середній, низький); *уточнено* сутність понять «етична компетентність» – розглядається як ціннісно-смілова професійно-особистісна властивість, що інтегрує системні морально-етичні знання, творчі уміння, навички, досвід діяльності, мотиви та цінності і характеризує його спроможність та готовність до здійснення міжособистісної і міжкультурної взаємодії в освітньому просторі ЗВО, а також функціонального співробітництва з представниками інших культур; «позааудиторна діяльність вчителя іноземних мов» – педагогічна система, що уміщує в собі мету, завдання,

зміст, методи та форми її виховної діяльності, спрямовані на вибудовування морально-етичних взаємин і зв'язків, розвиток творчих здібностей до педагогічної взаємодії, в якій етична складова відіграє провідну роль; *подальшого розвитку* набули зміст, форми і методи формування етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності закладів вищої освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується застосуванням у ході її виконання методології, адекватної меті і завданням, специфіці об'єкта і предмета, застосуванням необхідного комплексу методів дослідження, а також практичним упровадженням дослідницьких результатів.

Сформована автором джерельна база характеризується різноманітністю та достатньою повнотою, що слугує безперечним доказом інформативності та валідності представленої роботи.

Науковий апарат, як засвідчує аналіз дисертації, визначено коректно, він відповідає вимогам до дисертацій і є достатнім для розв'язання окреслених у роботі завдань.

Зміст анотацій поданий українською та англійською мовами. Він відображає зміст дисертації, висвітлює суттєві аспекти роботи.

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується також апробацією результатів дослідження.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів

Практичне значення результатів дослідження полягає у розробці діагностичного інструментарію для здійснення діагностики і визначення рівнів сформованості етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності. Результати дослідження та основні положення й висновки дисертаційного дослідження можуть використовуватися в освітньому процесі ЗВО при формуванні етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності.

Результати дослідження впроваджено в освітньо-виховний процес Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (ЦДПУ імені В. Винниченка, м. Кропивницький, довідка впровадження №22-Н від 24.06.2022 р.), Вінницького державного

педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (ВДПУ імені М. Коцюбинського, м. Вінниця, довідка впровадження №06/19 від 15.08.2022 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, довідка впровадження №697-33/03 від 30.08.2022 р.), Волинського національного університету імені Лесі Українки (ВНУ ім. Лесі Українки, м. Луцьк, довідка впровадження №03-24/01/1938 від 30.08.2022 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (РДГУ, м. Рівне, довідка впровадження №01-12/41 від 01.09.2022 р.), Мукачівського державного університету (МДУ, м. Мукачево, довідка впровадження №886 від 01.08.2022 р.).

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Матеріали дослідження можуть бути використані у системі післядипломної освіти педагогічних працівників; у розробці елективних курсів, програм самостійної роботи здобувачів вищої освіти; при написанні кваліфікаційних робіт; у діяльності наукових гуртків, студентських проблемних груп тощо.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (231 найменування, з них 34 іноземними мовами) та додатків. Загальний обсяг дослідження становить 231 сторінок, із яких 154 – основного тексту.

Так, у *вступі* обґрунтовано актуальність та доцільність виконаного дослідження; вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено об'єкт, предмет, гіпотезу, мету, завдання і методи дослідження; висвітлено наукову новизну і практичне значення результатів дослідження; представлено апробацію та впровадження результатів дослідження; зазначено особистий внесок здобувача; подано структуру й обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі здійснено теоретичний аналіз нормативних документів з проблеми дослідження, а також понять «етика», «компетентність», «компетенція», «етична компетентність», «позааудиторна діяльність», що складають критеріально-поняттєвий апарат дослідження.

За результатами теоретичного аналізу низки нормативно-правових документів концептуального значення, серед яких Закони України «Про

освіту», «Про вищу освіту», «Про професійний розвиток працівників», Концепція розвитку педагогічної освіти, Професійний стандарт учителя нового покоління, Рамка безперервного професійного розвитку вчителів, Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки тощо, з'ясовано, що у сучасній педагогічній науці високо актуалізується і позиціонується роль етичної компетентності у становленні сучасного вчителя.

Узагальнено сутність понять: «компетентність» – володіння низкою необхідних знань, навичок, досвіду діяльності в певній галузі; готовність до діяльності; уміння самостійно діяти і приймати відповідальні рішення в різних життєвих ситуаціях; «компетенція – інтегрована цілісність знань, умінь і навичок, що забезпечують професійну/навчальну діяльність; здатність людини реалізовувати на практиці свою компетентність; «компетентнісний підхід» – спрямування освітнього процесу на цілісний розвиток особистості, здатної до саморозвитку, оволодіння нею різного роду умінь, що дозволяють їй ефективно діяти в ситуаціях професійного, особистого і громадського життя. На основі компетентнісного підходу розроблено освітні стандарти вищої освіти. У них у нормативному аспекті посилюється виховна мета підготовки фахівців, яка виражається в кінцевому інтегрованому результаті вищої освіти – професійній компетентності випускника закладу вищої освіти.

Здійснено теоретичний аналіз сучасних європейських та вітчизняних документів, у яких відображена етична складова вчителя, педагогічного працівника, науковця, зокрема: Бухарестська Декларація з етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європейському регіоні, «Перелік етичних стандартів», «Етичний кодекс», «Етичні принципи», «Етична поведінка всіх учасників освітнього процесу», «Керівництво для інституційних Кодексів етики в галузі вищої освіти», «Етичний кодекс членів Фулбрайтівського товариства України», «Кодекс рекрутації академічних працівників», «Висновки щодо дослідницької доброчесності»; Європейський кодекс дослідницької доброчесності, проєкт Етичного кодексу українського вчителя, Етичний кодекс університетської спільноти в Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка тощо. У цих документах увага акцентується на підвищенні престижу вчительської професії, підтримці високого рівня професійних знань та навичок упродовж життя, створенню комфортного психологічного середовища у вчительському колективі, дотриманню принципів академічної доброчесності тощо. З'ясовано, що несформованість етичної складової

людини може призвести до регресії суспільства, його культури, економіки, освіти тощо, що в цілому може спричинити послаблення безпеки нашої держави.

Узагальнено, що етична компетентність ґрунтується на суспільно-гуманітарних знаннях, конструюється через емоційно-ціннісний і соціально-творчий досвід здобувачів освіти, що набуваються як в освітньому процесі, так і в позааудиторній діяльності шляхом участі у соціально значущій діяльності та рефлексії.

З'ясовано, що позааудиторна діяльність з формування етичної компетентності у майбутнього учителя іноземних мов ґрунтується на сучасній педагогічній аксіології, що виражається у суспільно значущих і морально-етичних цінностях, цінностях педагогічної етики, особистісних якостях. Вирізнено низку якостей, які вважаємо етичною константою вчителя іноземних мов: емпатія, толерантність, делікатність, гуманність, душевна чуйність, відповідальність, комунікабельність, конгруентність, інтуїтивність, конструктивність, обов'язок, почуття власної гідності, деїмпулсивність, почуття гумору, рефлексивність.

Сформульовано авторське визначення поняття «етична компетентність майбутнього вчителя іноземних мов» – це ціннісно-сміслова професійно-особистісна властивість, що інтегрує системні морально-етичні знання, творчі уміння, навички, досвід діяльності, мотиви та цінності і характеризує його спроможність та готовність до здійснення міжособистісної і міжкультурної взаємодії в освітньому просторі ЗВО, а також функціонального співробітництва з представниками інших культур.

З'ясовано, що позааудиторна діяльність – це складова освітнього процесу ЗВО, педагогічно керований процес організації життєдіяльності здобувачів освіти на основі визначених цілей, завдань і змісту; нерегламентована навчальними планами і програмами, різноманітна за функціями, багатогранна за змістом, не обмежена часовими межами діяльність, спрямована на особистісний розвиток здобувача освіти, його інтереси і здібності, поглиблення професійних знань і на цій основі – формування професійно значущих і морально-етичних якостей; особливий виховний простір формування загальнолюдських, морально-, професійно-етичних цінностей і компетентностей здобувачів освіти і викладачів як основи їх ділової та особистісної взаємодії у спільній творчій діяльності; простір для набуття професійних компетентностей; діяльність, у якій здобувач освіти виконує різні ролі: ініціатора, організатора, лідера, активного творчого учасника, експерта результатів.

Вирізнено напрями позааудиторної діяльності в закладах вищої

освіти: науково-дослідний, художньо-естетичний, трудовий, фізкультурний, спортивно-оздоровчий, організаційно-управлінський.

Схарактеризовано: функції позааудиторної діяльності; принципи її організації; інтегровані аспекти; форми; прийоми; технології: технології.

Сформульовано авторське визначення поняття «позааудиторна діяльність майбутнього вчителя іноземних мов» – це педагогічна система, що уміщує в собі мету, завдання, зміст, методи та форми її виховної діяльності, спрямовані на вибудовування морально-етичних взаємин і зв'язків, розвиток творчих здібностей до педагогічної взаємодії, в якій етична складова відіграє провідну роль.

У другому розділі з'ясовано, що за своєю структурою етична компетентність – складна структура знань, навичок, цінностей, які забезпечують підтримку етичної ролі майбутнього учителя іноземних мов як морального взірця для учнів; етичних установок, дотримання правил та стандартів, етичну чутливість, етичні міркування, етичну мотивацію та характер. Її складниками вчені визначають етичні знання, етичні навички, етичні цінності, етичні установки, правила і стандарти, етичну чутливість, етичні міркування, етичну мотивацію та характер.

Розроблено авторську Програму дослідно-експериментальної роботи з проблеми формування етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов в позааудиторній діяльності закладу вищої освіти, яка розкриває зміст дослідно-експериментальної роботи відповідно до її етапів: діагностичного, прогностично-конструювального, практичного, підсумково-узагальнюючого.

Здійснено опис ходу констатувального експерименту, за результатами якого:

- розроблено критеріально-діагностичну базу дослідження, що являє собою комплекс обґрунтованих компонентів, критеріїв, показників та діагностичних матеріалів;

- обґрунтовано і розроблено структуру етичної компетентності майбутнього учителя іноземних мов у позааудиторній діяльності, складниками якої є: компоненти (когнітивний, мотиваційний, діяльнісний), критерії (повнота, міцність і усвідомлення отриманих знань; ставлення до учасників освітнього процесу та майбутньої професійної діяльності з дотриманням етичних вимог; активність й ініціативність в позааудиторній діяльності морально-етичного характеру); показники (володіння системою знань з професійної етики, усвідомлення їх важливості в особистісно професійному становленні як майбутнього

вчителя іноземних мов; розуміння цілей і завдань в оволодінні морально-етичними нормами спілкування, необхідними майбутньому вчителю іноземних мов для проєктування і реалізації різних видів педагогічної діяльності, а також розуміння цілей і завдань позааудиторної діяльності в оволодінні етичною компетентністю; сформованість мотивації та інтересу до майбутньої педагогічної діяльності і проблем формування етичної компетентності; сформованість установок, ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя іноземних мов, ціннісного ставлення, поваги та емпатії до всіх учасників освітнього процесу під час позааудиторної діяльності, прагнення до оволодіння етичною компетентністю); рівні її сформованості (високий, середній і низький);

– здійснено добір діагностичних методик для визначення рівнів сформованості етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов в позааудиторній діяльності відповідно до визначених компонентів, критеріїв та показників: когнітивний компонент - адаптована анкета для визначення рівня сформованих професійно-етичних знань (за Р. Зозуляк-Случик), опитувальник «Етична компетентність» (автор Н. Станіславчук); мотиваційний компонент - тест «Педагогічні цінності (Л. Григорович), методика визначення професійно-педагогічної мотивації (автор К. Замфір (модифікація А. Реана)), ранжування; діяльнісний компонент - анкета визначення рівня сформованості професійно-етичних умінь (за Р. Зозуляк-Случик), опитувальник, спостереження за виконанням громадських доручень;

– обрано експериментальну базу для проведення дослідження, це заклади вищої освіти, в яких здійснюється підготовка майбутнього вчителя іноземних мов, а саме: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Мукачівський державний університет, Рівненський державний гуманітарний університет, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. Усього 350 респондентів;

– сформовано експериментальну та контрольну групи для організації та проведення педагогічного експерименту: експериментальну групу (ЕГ) склало 172 респонденти, контрольну (КГ) – 178 респондентів;

– здійснено вихідну діагностику рівнів сформованості етичної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов в позааудиторній діяльності і з'ясовано, що до високого рівня сформованої етичної компетентності віднесено 11,23% респондентів експериментальної групи і

11,60% – контрольної; до середнього рівня - відповідно 36,23% і 36,52%; до низького рівня сформованості цього педагогічного явища – відповідно 52,51% респондентів ЕГ і 51,86% – КГ;

– здійснено оцінку наявного стану сформованості етичної компетентності й узагальнено, що в обох групах превалює низький рівень сформованості етичної компетентності у майбутніх учителів іноземних мов;

– обґрунтовано гіпотезу дослідження, сутність якої полягає в тому, що рівні сформованості етичної компетентності респондентів підвищаться за таких педагогічних умов:

1) створення розвивального освітньо-етичного середовища, у якому позааудиторна діяльність є провідним засобом формування етичної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов;

2) розвиток у майбутніх вчителів іноземних мов мотивації до оволодіння етичною компетентністю в процесі позааудиторної діяльності;

3) використання в позааудиторній діяльності інтерактивних форм і методів, які відповідають віковим особливостям здобувачів освіти, колу їхніх професійних інтересів й активізують процес формування етичної компетентності.

Вирізненні педагогічні умови виступили підґрунтям для моделювання процесу формування етичної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов в позааудиторній діяльності.

У третьому розділі здійснено опис організації і проведення формувального експерименту з проблеми формування етичної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов у позааудиторній діяльності. В експерименті взяли участь 350 респондентів експериментальної групи.

Визначено мету формувального експерименту. Зазначено, що в вибір педагогічних умов здійснювався з урахуванням положень Стратегії розвитку вищої освіти, Професійного стандарту вчителя нового покоління, Рамки безперервного професійного розвитку вчителів. Реалізація мети здійснювалася відповідно до визначених педагогічних умов, які корелювалися із структурою етичної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов у позааудиторній діяльності, складовими якої є когнітивний, мотиваційний та діяльнісний компоненти.

Реалізація першої педагогічної умови – створення розвивального освітньо-етичного середовища, у якому позааудиторна діяльність є провідним засобом формування етичної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов – відбувалася шляхом вирізнення його:

– ознак: гнучкість, інтегрованість, відкритість, неперервність, установка на професійно-етичне спілкування усіх комунікантів процесу формування етичної компетентності, що здійснюється на основі педагогічної підтримки викладача ЗВО з метою обміну інформацією професійно-етичного характеру;

– функцій: інформативно-пізнавальна, розвивальна, гуманістична, комунікативна, самостверджувальна, компенсаторна, аксіологічна, корекційно-регулятивна, релаксаційно-терапевтична;

– методологічних підходів: аксіологічного, акмеологічного, діяльнісного, компетентнісного, особистісно-зорієнтованого, середовищного, системного;

– принципів організації: гуманізації виховного процесу, цілісності, відкритості, плюралізму й варіативності виховних практик, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, професійної спрямованості;

– напрямів діяльності: науково-дослідний, морально-етичний, суспільно-політичний, трудовий, організаційно-управлінський, художньо-естетичний;

– форм роботи: участь респондентів у наукових студентських гуртках, проблемних студентських групах (здійснювалося оволодіння ними професійно-педагогічними та професійно-етичними поняттями та категоріями, вивчення нормативних документів з питань організації освітнього процесу в закладах освіти; узагальнювалися наявні знання з педагогічних дисциплін, опрацьовувалася психолого-педагогічна, науково-методична та спеціальна література, здійснювався аналіз й узагальнення власної практичної діяльності); конкурсах студентських наукових робіт; підготовки публікації наукових статей за темами дослідження, написання курсових та кваліфікаційних робіт тощо.

Доведено результативність форм і методів формування етичної компетентності у майбутніх учителів іноземних мов у контексті реалізації другої педагогічної умови – розвиток у майбутніх учителів іноземних мов мотивації до оволодіння етичною компетентністю в процесі позааудиторної діяльності – і формування мотиваційного компонента етичної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов: синтез ідей «Етичний кодекс вчителя», «Вчитель нового покоління», складання проєктивної карти структури мотивів майбутнього вчителя іноземних мов, розробка педагогічного колажу «Вчитель, якого чекають в закладі загальної середньої освіти», обговорення моделей педагогічної етики, здійснення аналізу особистих мотивів розвитку етичної компетентності за ступенем значущості, складання кейсу дослідження мотивації етичного

розвитку, аналіз педагогічних ситуацій (технологія case-study) тощо.

Доведено ефективність форм і методів формування етичної компетентності у майбутніх учителів іноземних мов у контексті реалізації третьої педагогічної умови – використання в позааудиторній діяльності інтерактивних форм і методів, які відповідають віковим особливостям здобувачів освіти, колу їхніх професійних інтересів і активізують процес формування етичної компетентності – і формування діяльнісного компонента етичної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов: участь у мовному клубі Weekly Speaking, дискусійному клубі World cafe у формі бесід, мініконференцій, диспутів, екскурсій, відеоекскурсій, дискусій, круглих столів, відеолекторіїв з наступним обговоренням, літературно-музичних вечорів, коротких виступів у форматі «печа-куча», тематичних циклів, участь в міжнародних проєктах ERASMUS+ та Erasmus “Pandamnit!” (м. Сленік-Молдова, Румунія), міжнародному Міні-Референдаріаті у гімназіях м. Любек (Німеччина) тощо.

Доведено ефективність методів формування етичної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов в позааудиторній діяльності і з’ясовано їх педагогічну цінність: методи цілепокладання та планування (забезпечували хід і перебіг управлінських явищ і процесів, визначали їх спрямованість і передбачали шляхи досягнення визначеної мети); методи переконання та формування свідомості (розповідь, пояснення, роз’яснення, бесіди, диспути, настанови, метод прикладу); методи організації життєдіяльності майбутніх учителів іноземних мов і формування досвіду етичної поведінки (вправи, громадські доручення, вирішення педагогічних ситуацій та морально-етичних ситуацій вільного вибору, наставництво); експозиційні методи виховного впливу (підручники, фільми, презентації, сайти тощо), проблемний метод (здійснював вплив на осмислення майбутньої педагогічної діяльності і ролі етики в ній); аналіз психолого-педагогічних ситуацій морально-етичного характеру (забезпечував потребу в рефлексії); диспути та дискусії (створювали умови для звернення до суб’єктного досвіду етичної поведінки); методи спонукання та стимулювання діяльності (змагання, заохочення, схвалення, громадська думка, вимога, наказ, критика та самокритика); контрольні-оціночні методи (результативність дотримання морально-етичних правил і вимог, спостереження, аналіз, узагальнення, порівняння, оцінка, взаємооцінка, самооцінка); емпатійне слухання, рефлексивне слухання, аргументація, навіювання, зараження, наслідування, формування прихильності, прохання тощо.

Організовано і проведено контрольний експеримент, за результатами

якого отримано дані підсумкового зрізу, які висвітлюють стан сформованості етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності за результатами формувального експерименту. Зріз проводився по кожному окремому компоненту етичної компетентності: когнітивному, мотиваційному, діяльнісному, а потім здійснювалися підрахунки по сформованості етичної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов у позааудиторній діяльності як цілісного педагогічного явища.

До високого рівня сформованості етичної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов в позааудиторній діяльності як цілісного педагогічного явища віднесено 26,35% респондентів ЕГ, що на 15,12% більше, ніж під час констатувального експерименту; до середнього рівня - 60,65%, що на 24,42% більше у порівнянні з констатувальним зрізом. Кількість респондентів з низьким рівнем становить 12,97%, а це на 39,54% менше у порівнянні з констатувальним зрізом. Таку динаміку ми пояснюємо належним рівнем організації педагогічного експерименту, чітким визначенням мети дослідження і виконанням усім поставлених завдань, вираженістю у підборі і продуманістю в організації форм і методів виховання, спрямованих на формування етичної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов у позааудиторній діяльності.

Спостерігається незначні зміни й у контрольній групі. Кількість респондентів з високим рівнем сформованості етичної компетентності збільшилася на 1,12%, з середнім – на 2,42%, з низьким знизилася на 3,55%. Ці зміни ми пояснюємо впливом традиційної системи організації освітнього процесу у контексті розвитку етичної компетентності.

Усі завдання дисертаційного дослідження виконано, гіпотезу доведено.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

В цілому, позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, слід відмітити ряд дискусійних положень і зауважень до змісту роботи:

1. У роботі бажано було б більш детально розглянути сучасний досвід зарубіжних вчених у розв'язанні дослідницької проблеми.

2. Оскільки, педагогічні умови формування етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності, про які йдеться в підрозділі 3.1 є вагомим напрацюванням дисертантки, а тому мали б бути ширше відображені в додаткових пунктах.

3. Матеріали дисертації значно збагатилися б за наявності в ній наочного зображення процесу формування етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності. Це суттєво б розширило та доповнило змістове поле дисертаційного дослідження.

4. Мова та стиль викладу дисертаційного матеріалу відповідають науково-академічному стилю. Проте слід зазначити, що у тексті роботи зустрічаються незначні технічні помилки.

Однак, викладені зауваження та побажання, що мають рекомендаційний характер і можуть бути враховані в подальшій науковій роботі дисертантки, не зменшують теоретичного та практичного значення результатів дисертаційної роботи.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях

Основні результати дослідження опубліковано у 14 публікаціях, із них 2 у співавторстві. 5 статей відображають основні наукові результати, з яких 3 у наукових фахових виданнях України, 2 – у зарубіжних наукових виданнях, з яких – 1 стаття індексується в МНБ Scopus (у співавторстві), 7 – апробаційного характеру; 2 – додатково висвітлює наукові результати.

Особистий внесок здобувача

Репрезентовані в дисертаційному дослідженні наукові результати отримано дисертанткою самостійно. У публікації, проіндексованій у МНБ Scopus “Professional competence building of the entrepreneurs through improving the quality of business education” у співавторстві з Слюсаренко Н., Власенко О., Грищенко Т., Новоселецькою І., Шахрай В., Якимчук О. особистим внеском дисертантки є матеріал, що стосується теоретичного аналізу поняття компетентність, формуванні компетентності у професійній підготовці – 14,28% (0,11 др. арк.). Зокрема, у колективній монографії “Topical issues of pedagogy: Collective monograph” авторський внесок відображений у розділі «Позааудиторна діяльність як важлива складова формування етичної компетентності студентів» у співавторстві з Безкоровайною О. В. – 77% (0,8 др. арк.). Визначено особливості організації позааудиторної діяльності: врахування вікових та психологічних особливостей; забезпечення умов для самореалізації в особистісній, професійній та соціальній сферах життєдіяльності, створення ситуації успіху; впровадження принципів партнерства: повага до особистості, доброзичливість і позитивне ставлення, довіра у взаємовідносинах; інтерактивні й інформаційні технології.

Висновок. Результати аналізу дисертації, опублікованих праць дають підстави для висновку про те, що дослідження Станіславчук Наталії Іванівни на тему: «Формування етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності», є завершеним, слугує вагомим внеском у розвиток актуального напрямку вітчизняної педагогічної науки і практики.

З огляду на актуальність теми, наукову новизну отриманих результатів та їхнє практичне значення зазначаємо, що дисертація «Формування етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності», відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Станіславчук Наталія Іванівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор
професор кафедри педагогіки, психології, початкової,
дошкільної освіти та управління закладами освіти
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

Т. П. Кучай

Підпис Т. П. Кучай завіряю.

Зав. відділом кадрів
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

Г. Рейплік